

спротиву колоніальній політиці Москви. Відтоді його ім'я часто стало зустрічатися на сторінках різних видань, зокрема і „Визвольного шляху”. Редакція цього журналу намагалася об'ємно висвітлювати інформаційні матеріали про нього та його праці.

- Богданюк В. Положення СРСР і Україна // *Визвольний шлях*. – 1964. – № 4.
2. В обороні нескорених. Звернення ОУН до всієї української спільноти // *Визвольний шлях*. – 1972. – № 2.
- Василишин Г. Призначено дійти. В. Чорновіл. Політика та правда життя: У 3 Ч. – К., 1998–1999; Деревінський В. Становлення світогляду В'ячеслава Чорновола // *Українознавство*. – 2006. – № 1; Капелюшний Л. Без Чорновола. – К., 1999; Хейфец М. Вячеслав Чорновіл – зеківський генерал // *Українські силуети*. Нью-Йорк, 1983; Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. – К., 2002–2006 та інші.
- Вирок В. Чорновола і його коментар // *Визвольний шлях*. – 1977. – № 12.
5. Гайвас Я. Вагомий голос з України // *Визвольний шлях*. – 1985. – № 9.
- Голос нескорених // *Визвольний шлях*. – 1970. – № 6.
- Ідеологічно-програмові позиції Визвольного шляху // *Визвольний шлях*. – 1962. – № 4 – 5.
- Лист В. Чорновола прокуророві УРСР, голові народного суду УРСР, голові КДБ при Раді Міністрів УРСР // *Визвольний шлях*. – 1968. – № 2.
- Лист колективі журналу „Перець”, до ЦК КПУ, в редакцію газети „Радянська Україна”, в редакцію газети „Літературна Україна”, до Спілки журналістів України В. Чорновола, П. Скочка та Л. Шереметевої // *Визвольний шлях*. – 1967. – № 11 – 12.
- О. Д. І не ситий ... не скує душі живої // *Визвольний шлях*. – 1962. – № 4 – 5.
11. Свідчення Н. Строкатої-Караванської // *Визвольний шлях*. – 1981. – № 11;
- В. Чорновіл Відкритий лист // *Визвольний шлях*. – 1981. – № 11.
12. Чорновіл В. „Як і що обстоєє Б. Стенчук” // *Визвольний шлях*. – 1973. – № 7 – 8.
- Чорновіл В. Твори: У 10-ти т. – Т. 3. – К., 2006. – 976 с.

В'ячеслав Мордвінцев
(м. Київ)

НОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИН У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII.

Друга половина XVII ст. є надзвичайно важливим і непростим періодом в історії України. В цей час українці зуміли вибороти та створити власну державу, що стала відчутним чинником у міжнародному житті Східної Європи. Однак, тоді ж були започатковані процеси, що поступово звели

нанівець всі завоювання Національно-визвольної війни та врешті решт перетворили Україну на звичайну провінцію Російської імперії.

Аналізу головних аспектів державно-політичних відносин України і Росії у вказаний період присвячена нова монографія Борисенка В. Й., Бульвінського А. Г., Візер С. О. “Еволюція українсько-російських відносин у другій половині XVIII ст.”. Головною ідеєю праці стала думка про об’єктивну неможливість в силу різних історичних факторів співіснування двох країн в одному державному організмі.

Належна увага приділена українсько-російським відносинам в період підготовки та укладення Переяславського акту 1654 р., визначено різні вектори політики Б. Хмельницького в нових історичних умовах існування Української держави. Суттєво, підкреслюють автори, що в цей час спостерігались серйозні суперечності та розбіжності між двома союзниками, які, в принципі, стануть основою подальшої конфронтації. Адже, вже в другій половині 1656 – на початку 1657 рр. гетьманський уряд посилено шукав нових союзників у боротьбі з Річчю Посполитою, фактично будучи готовий розірвати стосунки з Російською державою.

Значне місце в представленій роботі відведено розгляду політичного становища України після смерті Б. Хмельницького, проаналізовано державну політику І. Виговського, визначено чинники впливу московського уряду на політичну ситуацію в українських землях.

Одним із вагомих аспектів дослідження рецензованої монографії є обґрунтування основних факторів, які обумовили наростання політичної напруги в Україні у 1658 р., що в результаті привело до українсько-російської війни та поглиблення політичної кризи в Гетьманщині. Ґрунтовно проаналізовані політичні курси гетьманських урядів, а також Московії, Речі Посполитої, Туреччини, Кримського ханства в період 1657 – 1686 рр. Належним чином оцінені діяльність гетьманів П. Дорошенка, Д. Многорішного, що намагались якщо не домогтися незалежності Української держави, то бодай забезпечити їй політичну автономію. Дійсно, беззаперечним фактом є те, що спроби патріотично налаштованих сил українського суспільства консолідуватись, відновити державну єдність українських земель розбивалися в неоднозначну позицію московського уряду, що керувався, в першу чергу, власними інтересами та амбіціями.

Викликає схвалення спроба з’ясувати рівень впливу православного духовенства на політичну позицію українських державних діячів, значення політики московського царя для розвитку конфесійних відносин в Україні.

Монографія написана на належному науковому рівні, правильною літературною мовою, легко сприймається при читанні. Висновки, зроблені авторами, обґрунтовані фактичним матеріалом, логічні й переконливі. На нашу думку, представлена робота в значній мірі стане корисною не лише для науковців, а й вчителів загальноосвітніх шкіл та студентів-істориків.